

6. История политических учений. Учебник для вузов. Изд 2-е под общей ред. члена-корреспондента РАН, докт. юр. наук В.С. Нерсесянца. М.: НОРМА-ИНФРА, 1968.
7. Монтескье Ш. Избранные произведения. М., 1955.
8. Гегель Г.В. Философия права. Соч. т.8, М.-Л., 1934.
9. Скакун О.Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс). Учебник, Харьков, Эспода, 2005.
10. Марченко М.Н. Правовая система современного мира. М., 2001.
11. Новгородцев П.И. Государство и право//Вопросы философии и психологии, т. 7, 1904.
12. Коркунов М.Н. Лекции по общему государственному праву СПб., 1914.
13. Кистяковский Б.А. Социальные науки и право. М., 1916.
14. Нерсесянц В.С. Правовое государство: история и современность//Вопросы философии, 1989., №3.
15. Скакун О.Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс). Учебник. Харьков, Эспода, 2005.
16. Основы государства и права Украины в вопросах и ответах. Харьков «Одиссей», 2000.
17. Основы государства и права под ред. академика Кутафина О.Е. М., Юристъ, 1994.

УДК 504:340,134(477,7)

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА МІЖНАРОДНИХ УГОД У ЧОРНОМОРСЬКОМУ РЕГІОНІ

О.В. ЛОГІНОВ,

старший викладач,

Одеський національний морський університет

(Україна)

Найважливішими джерелами міжнародного екологічного права є Декларація ООН з навколишнього середовища, яку прийнято в 1972 р. на Всесвітній конференції ООН з проблем навколишнього середовища (Стокгольм, Швеція); Всесвітня стратегія охорони природи, прийнята МСОП (1980 р.); “Декларація Ріо”, яку схвалено міжнародною конференцією з навколишнього середовища і розвитку в 1992 р. (Ріо-де-Жанейро, Бразилія).

Роль у реалізації положень цих документів та інших міжнародних конвенцій відіграє спеціалізована організація під назвою Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП), а також інші структури Організації Об’єднаних Націй (ЮНЕСКО, ФАО, ВОЗ, МАГАТЕ).

Міжнародне співробітництво України в екологічній сфері визначається основними напрямками державної екологічної політики, а також міжнародними та міждержавними договорами та угодами.

Розв’язання сучасних екологічних проблем в Україні можливе тільки в умовах широкого й активного міжнародного співробітництва всіх країн у цій сфері. Це зумовлено насамперед такими обставинами:

- глобальним характером екологічних проблем;
- транскордонним характером забруднення навколишнього середовища;
- міжнародними зобов’язаннями України щодо охорони навколишнього

природного середовища;

- необхідністю міжнародного обміну досвідом і технологіями, можливістю залучення іноземних інвестицій [1, с.35].

Україна є учасником понад 20 міжнародних конвенцій та двосторонніх угод, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища. Міжнародні зобов'язання України щодо навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки впливають з положень вже ратифікованих а також тих, що знаходяться в стадії розгляду конвенцій та угод.

Виконання Україною зобов'язань, що впливають із зазначених багатосторонніх угод, потребує приведення внутрішнього законодавства у відповідність з нормами міжнародного права й урахування існуючої міжнародної практики під час розроблення нових законодавчих актів.

Разом із виконанням зобов'язань України, що впливають із багатосторонніх договорів у галузі охорони навколишнього природного середовища та екологічної безпеки, в перспективі має важливе значення подальше розширення міжнародного співробітництва за такими напрямками:

- співробітництво з міжнародними організаціями системи ООН у галузі охорони навколишнього природного середовища (ЮНЕП – програма ООН щодо навколишнього середовища, ЄЕК ООН – Європейська Економічна комісія ООН, ПРООН – Програма розвитку ООН; МАГАТЕ – Міжнародне агентство з атомної енергетики ООН; ФАО – Організація з продовольства й сільського господарства; Центр ООН щодо населених пунктів; Комісія сталого розвитку; Глобальний екологічний фонд та ін.);

- участь у регіональних природоохоронних заходах (Чорне море, Дунай, та ін.).

Беручи участь у міжнародному співробітництві, Україна отримує допомогу в галузі охорони навколишнього природного середовища від міжнародного співтовариства. Слід зазначити, що кількість фінансових ресурсів, що виділяються в Україні на охорону навколишнього середовища, відрізняє її від багатьох розвинутих держав і навіть від деяких країн Центральної та Східної Європи. Це пов'язано з пізнім усвідомленням необхідності та вигідності інвестицій в охорону навколишнього середовища. Однак, саме це дає змогу Україні розраховувати на міжнародне співробітництво і можливість отримання фінансової допомоги [2, с.27].

Чорне море відособлене географічно і є типовим прикладом внутрішнього напівзамкнутого моря. Його екологічні проблеми визначаються особливостями економічного розвитку прибережних країн і, як наслідок, господарською діяльністю, в першу чергу, у водозбірних басейнах річок, що впадають у нього. Слід враховувати внесок прибережних територій, що представляють велику соціально-економічну цінність через їх природно-кліматичних умов. В історично сформованій системі природокористування прибережні області завжди займали важливе місце в економіці регіонів, хоча акценти у їх розвитку та використання ресурсів (портове господарство, суднобудування і судноремонт, перевалка вантажів, рибальство і туризм та рекреація і т.д.) з часом змінюються.

Феномен контактності прибережних областей служить потужним стимулом “тяжіння” різного роду об’єктів та видів господарської діяльності, що призводить до підвищення екологічної напруженості.

Сучасний екологічний стан Чорного моря дуже напружений. На Чорному морі промисловий розвиток і зростання населення прибережних країн, збільшення обсягу нафтових перевезень, інтенсивний розвиток судноплавства, будівництво, розвиток рекреації, дампінг (скидання і затоплення відходів) зумовили серйозне забруднення вод, у тому числі в районах активного рибного промислу. Основні джерела забруднення моря - річковий стік; скидання відходів промислових, побутових і сільськогосподарських підприємств у прибережній зоні, особливо в районах великих міст і портів; господарська діяльність на акваторії моря (судноплавство, втрати нафти при її транспортуванні, дампінг та ін.). Результати екологічного моніторингу свідчать про значне забруднення морських вод і донних опадів нафтовими продуктами, пестицидами, токсичними важкими металами, поліхроматичними гідроуглеводородами і радіонуклеїдами, що призводить до деградації екосистеми моря.

Екологічні проблеми Чорного моря виникли в процесі господарського освоєння прибережних територій і водозбірних басейнів річок, що впадають у море.

Масштаби забруднення вод Чорного моря характеризуються наступними оцінками:

- Підприємствами комунально-побутового господарства в Чорне море щорічно скидається близько 33,8 тис. тонн завислих речовин, 8,8 тис. тонн азоту, 2,6 тис. тонн фосфору і 24,1 тис. тонн нафтопродуктів;

- Зі стоком малих річок із зони сільськогосподарського виробництва Приазов’я, Причорномор’я і Криму в Азовське і Чорне моря надходить близько 11,6% незасвоєного азотних і 13% фосфорних добрив, 6% пестицидів [3, с.146].

При цьому основне навантаження лягає на північно-західну, найбільш мілководну частину Чорного моря, де продукується до 65% всіх живих організмів і розташовані основні нерестовища.

Загальна екологічна ситуація в прибережних районах Чорного моря визнається дуже складною, що знаходиться близько до критичної. В останні десятиліття відзначається збільшення забруднення вод загальним фосфором і азотом (Дунаю), нафтопродуктами (район Севастополя та узбережжя Грузії), миючими засобами (детергентами) і фенолами (зона південного берега Криму), фенолами і пестицидами (узбережжя Одеси), причому якість прибережних вод визначається не тільки місцем надходження до них забруднюючих речовин і шириною континентального шельфу, але також характером і інтенсивністю течій в конкретних районах.

Забруднення морів нафтопродуктами при судноплавстві багаторазово посилюється в разі аварій. Тільки за останнє десятиріччя на Чорному морі сталося понад 200 аварій суден.

Як приклади можна навести такі великі аварії.

2 березня 1997 р. в Одеській нафтогавані з судна “Athenian Faith” під мальтійським прапором за борт вилилося 50 т. нафти, яка надовго порушила

екологічну рівновагу в тому районі [4, с.12].

Значний внесок у розширення регіонального співробітництва внесла Конвенція ООН з морського права 1982 р., яка забезпечила міжнародно-правове регулювання суб'єктно-просторових масштабів співробітництва. Встановлюючи обов'язок держав у вирішенні тих чи інших питань, Конвенція 1982 р., у багатьох випадках прямо чи опосередковано визначає його суб'єктні і просторові рамки, наказуючи або рекомендуючи вирішувати їх на універсальному, регіональному, субрегіональному чи двосторонньому рівні, альтернативно або в поєднанні один з одним.

Конвенція 1982 р., безумовно поширює обов'язок держав співпрацювати при вирішенні проблем охорони морського середовища від забруднення і на регіональний рівень. Конвенція 1982 р., містить значну кількість правових норм, що конкретизують цей обов'язок і наповнюють її певним змістом, що дозволяє говорити про закріплення в Конвенції принципу регіонального співробітництва в галузі морської діяльності, і зокрема, у сфері охорони морського середовища від забруднення [5, с.127].

У даний час охорона середовища Чорного моря правовими засобами здійснюється в рамках національного законодавства Причорноморських держав і за допомогою міжнародних угод. Серед останніх особлива роль належить регіональним угодам.

Регіональне співробітництво дозволяє значною мірою враховувати особливості Чорного моря, як унікального району Світового океану, при визначенні принципів і завдань охорони його середовища від забруднення. Ефективність регіональної співпраці забезпечується як невеликим числом учасників, так і загальною зацікавленістю Причорноморських держав у збереженні Чорного моря і його ресурсів.

Серед важливих чинників, що підвищують значення регіонального співробітництва з охорони середовища Чорного моря від забруднення, є різний ступінь участі Причорноморських держав у прийнятих багатосторонніх універсальних конвенціях з цього питання.

Базисом регіонального співробітництва є Конвенція про захист Чорного моря від забруднення, підписана в Бухаресті в квітні 1992 р. Причорноморськими державами і що вступила в силу в 1994 р. після ратифікації її всіма державами-учасниками. Конвенція про захист Чорного моря від забруднення 1992 р., містить загальні зобов'язання держав вживання необхідних заходів щодо запобігання забруднення морського середовища.

Конкретні заходи містяться в трьох протоколах, які є невід'ємною частиною Конвенції 1992 р.: “Протокол про захист морського середовища Чорного моря від забруднення з берегових джерел”; “Протокол про співробітництво в боротьбі з забрудненням морського середовища Чорного моря нафтою та іншими шкідливими речовинами в аварійних ситуаціях”; “Протокол про захист морського середовища Чорного моря від забруднення внаслідок скидів”.

Конвенція 1992 р., поширюється на басейн Чорного моря. Її учасники прийняли зобов'язання виконувати положення Конвенції в межах своїх

територіальних вод, виключаючи економічну зону кожної з країн. Незважаючи на те, що Конвенція 1992 р. не поширюється на внутрішні води держав-учасників, вони повинні враховувати негативні наслідки забруднення “внутрішніх вод на морське середовище Чорного моря”.

Конвенція 1992 р., не поширюється на кораблі, допоміжні та інші судна військово-морського флоту або літальні апарати, які є власністю або використовуються державою в даний час виключно в рамках урядової некомерційної служби. Однак кожен учасник Конвенції 1992 р., зобов’язується вживати відповідних заходів, щоб їх експлуатація, наскільки можливо, відповідала положенням цієї Конвенції.

Положення Конвенції 1992 р., не впливають жодним чином на суверенітет держави над відкритим морем і на права і юрисдикцію у виключній економічній зоні і на континентальному шельфі, а також на права і свободу мореплавства суден і літальних апаратів цих держав, передбачених міжнародним правом [6, с.120].

Учасниками Конвенції 1992 р., є Причорноморські держави у ст. XXVIII передбачена можливість приєднання до Конвенції будь-якого з нечорноморських держав. Умовою приєднання до цієї Конвенції є запрошення зацікавленого нечорноморської держави усіма учасниками Конвенції.

Конвенція 1992 р. і Протоколи до неї охоплюють як джерела забруднення із суші, так і з повітря, суден і морських бурових платформ. У Додатках до Конвенції та протоколах міститься широкий перелік речовин і матеріалів, поставлених під контроль Причорноморськими державами, скидання яких заборонено або обмежено.

Протоколом про співробітництво у боротьбі зі забрудненням морського середовища Чорного моря нафтою та іншими шкідливими речовинами в аварійних ситуаціях передбачені необхідні заходи щодо взаємодії у разі виникнення серйозної небезпеки для узбережжя і морського середовища Чорного моря, забруднення або загрози забруднення в результаті великих розливів нафти або потрапляння в середовище інших шкідливих речовин.

Конвенцією 1992 р. передбачено створення Комісії щодо захисту Чорного моря від забруднення, Комісія сприяє реалізації положень Конвенції 1992 р., Вносить рекомендації щодо необхідних поправок до неї, виробляє критерії та рекомендації щодо запобігання, зниження і контролю забруднення морського середовища Чорного моря, ліквідації наслідків забруднення, взаємодіє з відповідними міжнародними організаціями у цих цілях.

Таким чином, Конвенція по захисту Чорного моря від забруднення є найважливішим елементом стратегії в рамках регіонального співробітництва, спрямованим на порятунок і охорону Чорного моря. Іншим елементом стратегії є Екологічна програма по Чорному морю (BSEP), створена в 1993 р. Основною метою Програми є зміцнення та створення регіонального потенціалу з метою управління екосистемою Чорного моря, розробка та здійснення відповідної політики і правової основи для оцінювання, контролю та запобігання забруднення і для збереження і розвитку біорізноманіття.

Конкретні заходи щодо захисту, збереження та відновлення середовища

Чорного моря передбачені також Міністерською Декларацією щодо захисту Чорного моря, підписаною міністрами екології Причорноморських країн у квітні 1993 р. Міністерська декларація має регіональний характер і є проміжним етапом у Плані Дій щодо Чорного моря згідно з резолюцією 3 Дипломатичної конференції з захисту Чорного моря від забруднення.

На підставі вищевикладеного можна зробити висновок про формування системи міждержавного регіонального договірної регулювання щодо збереження морського середовища Чорного моря. Однак варто зазначити, що в рамках цієї системи відсутній ефективний механізм запобігання забруднення з суден нечорноморських держав за межами територіальних вод учасниць Конвенції 1992 р. Це обумовлено обмеженням сфери застосування Конвенції тільки територіальним морем, і винятком економічних (морських) зон кожної з договірних сторін зі сфери дії Конвенції (ст. 1) [7, с.432].

Література:

1. Андрейцев В.І. Екологічне право: Особлива частина: Підруч. Для студ. Юрид. Вузів і фак.: Повний акад. Курс/ За ред. АпрН В.І. Андрейцева, К.: "Істина" - 2001. - 544с.
2. Короткий Т.Р. Международно-правовая охрана морской среды от загрязнения с судов. - Одесса, 2002. - 120с.
3. Гриневецкий С.Р., Жильцов С.С., Зонн И.С. Черноморский узел. – М.: Международные отношения, 2007. – 200с.
4. Богачов В. Необхідність підвищення екологічної безпеки в Україні [Текст] / В. Богачов// Економіст. - 2008. - №9. - 184с.
5. Молодцов С.В. Международное морское право. - М.: "Международные отношения" - 1987. - 216с.
6. Шишко А. А. Взаимосвязь международного права и внутреннего права в области охраны окружающей среды // Реализация международно-правовых норм во внутреннем праве. Киев.: "Слово". - 1992. – 230 с.
7. "Конвенція про захист Чорного моря від забруднення" від 21.04.1992р. (Конвенцію ратифіковано Постановою ВР N 3939-XII від 04.02.94 р.) // Зібрання чинних міжнародних договорів України - 2004 р., № 4, Книга 1 – 544 с.

OFENSIVA ARMATEI ROȘII ÎN BASARABIA ȘI STAREA DE SPIRIT A POPULAȚIEI DIN ZONA DIN PREAMBA FRONTULUI, MARTIE-AUGUST 1944

Igor Cașu,

Lect. univ., dr.

Centrul de Studiere al Totalitarismului,

Universitatea de Stat din Moldova

Red Army offensive and public mood in Bessarabia in the front line (March-August 1944)

The article is based on the new archival documents from KGB and party archives in Chisinau recently disclosed. In May – August 1944, a great part of central and northern Bessarabia as well as a part of Transnistria, has been evacuated partially or entirely from the 25 km area near the frontline. The Soviet authorities promised the peasants that their houses and properties will be protected, but the documents are suggesting that in reality they tolerated and sometimes even encouraged the plundering of properties. This situation brought the local population in deep despair